

حقوق کیفری اختصاصی تطبیقی

جرایم علیه امنیت

مطالعه تطبیقی جرائم جاسوسی ، تبانی ، محاربه و
تروریسم در حقوق کیفری ایران و فرانسه

دکتر سید محمود مجیدی

استادیار دانشگاه

منز شناسه

مجیدی، محمود

عنوان و پدیدآور

جرایم علیه امنیت (مطالعه تطبیقی جرائم جاسوسی،

تباتی، محاربه و تروریسم در حقوق کیفری ایران و

فرانسه) / [مولف] محمودی مجیدی.

مشخصات نشر

تهران: میزان، ۱۳۸۶

مشخصات ظاهری

۳۸۴

فروست

نشر میزان: ۲۵۵

شابک

964-511-056-4

وضعیت فهرست‌نویسی: فنیبا

یادداشت

کتابنامه:

موضوع

جرایم علیه امنیت عمومی -- ایران.

موضوع

جرایم علیه امنیت عمومی -- فرانسه.

موضوع

حقوق تطبیقی.

رده‌بندی کنکره

ج۳/م۳/۱۵/۲۲۱ KM/H

رده بندی دیویی

۳۶۴/۱۲۲

شماره کتابخانه ملی

۱۰۲۶۰۸۲

۲۵۵

نشر میزان

جرایم علیه امنیت

دکتر سید محمود مجیدی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۶

شمار: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۵۱۱-۰۵۶-۴

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، خ فخررازی، پلاک ۸، تلفن ۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۴، تلفن: ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

دفتر مرکزی: خیابان ایرانشهر جنوبی، جنب مسجدجلیلی، پلاک ۳۴، واحد ۶، تلفن ۸۸۳۰۶۲۰۲

تقدیم به :

نازنین الهه مهربانی

مادر

و تقدیم به مظهر قدرت و رشادت

پدر

و همسر مهربان و فرزند دلبندم

که همیشه کلبه سرد وجودم را با

نور محبت و عشق خود گرم و آتشین کردند

که همیشه در همه لحظات زندگی بهترین دوست

من بودند

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
بخش نخست - جرم انگاری حداکثری ناظر بر جرائم علیه امنیت در سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه	۱۷
فصل نخست: واژه‌شناسی و درآمدی بر تحولات سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه در جرائم علیه امنیت	۲۳
مبحث نخست: واژه‌شناسی	۲۳
گفتار نخست: واژگان کلیدی	۲۴
الف - سیاست جنایی	۲۴
ب - امنیت	۳۱
ج - جرائم علیه امنیت	۳۳
گفتار دوم: واژگان مهم و مرتبط	۳۶
الف - جرم انگاری	۳۶
ب - جنحه سازی	۳۸
مبحث دوم: تحولات سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه در قلمرو جرائم علیه امنیت	۴۲
گفتار نخست: حقوق ایران	۴۳
الف - دوران باستان	۴۳
ب - دوران مشروطه	۴۶
ج - دوران پس از انقلاب اسلامی	۴۸

- گفتار دوم : حقوق فرانسه ۵۲
- الف - دوران حقوق قدیم ۵۲
- ب - از دوران‌های انقلاب و میانی تا پس از جنگ جهانی دوم ۵۹
- ج - تحولات اخیر : ظهور قانون جدید جزایی ۶۹
- ۱- رویکرد شکلی قانون جدید به جرائم علیه امنیت ۷۲
- ۱-۱- جایگاه جدید جرایم علیه امنیت در قانون جزای جدید ۷۲
- ۱-۲- تقسیم‌بندی جدید جرائم علیه امنیت در قانون جزای جدید ۷۳
- ۲- رویکرد ماهوی قانون جدید به جرائم علیه امنیت ۷۴
- ۲-۱- جرم انگاری‌های نوین ۷۴
- ۲-۲- جنبه‌سازی تقنینی ۷۵
- فصل دوم : توسعه قلمرو جرم انگاری به اندیشه مجرمانه و اعمال مقدماتی ۷۷
- مبحث نخست: تبانی: جرم انگاری اندیشه مجرمانه ۷۸
- گفتار نخست - رکن قانونی ۷۹
- الف - تحولات متون قانونی: توسعه موضوع تبانی ۸۰
- ب - مبنای مجازات توافق مجرمانه ۸۷
- گفتار دوم : رکن مادی ۸۹
- الف - وجود توافق ۹۰
- ب - موضوع تبانی ۹۳
- ۱- تبانی خاص ۹۴
- ۲- تبانی عام ۹۵
- گفتار سوم : رکن روانی ۹۸
- مبحث دوم : جرم انگاری اعمال مقدماتی ۱۰۰
- گفتار نخست - ویژگی‌های طرح براندازی ۱۰۱
- گفتار دوم : حمایت مالی و تسلیحاتی از طرح براندازی ۱۰۲
- فصل سوم : توسعه عناوین مجرمانه ۱۰۵
- مبحث نخست : جاسوسی ۱۰۶

گفتار نخست : رکن قانونی.....	۱۰۷
الف - ابهام در مفهوم و مصادیق جاسوسی.....	۱۱۸
ب - ضرورت‌ها : ارائه تعریف یا احصاء مصادیق.....	۱۲۰
گفتار دوم : رکن مادی.....	۱۲۳
الف - توسعه رفتارهای مجرمانه.....	۱۲۵
۱- فعل.....	۱۲۵
۱-۱- جمع‌آوری اطلاعات طبقه‌بندی شده.....	۱۲۶
۱-۲- تسلیم اطلاعات طبقه‌بندی شده به افراد فاقد صلاحیت.....	۱۳۲
۱-۳- ورود به اماکن خاص جهت تحصیل اسرار.....	۱۳۶
۲- ترک فعل.....	۱۴۶
۳- جرم انگاری‌های نوین.....	۱۴۷
۳-۱- اشتغال به یک فعالیت جهت دریافت و یا ارائه اطلاعات.....	۱۴۸
۳-۲- ارائه اطلاعات نادرست به مقامات مسئول.....	۱۴۹
گفتار سوم : رکن روانی.....	۱۵۰
مبحث دوم : محاربه و تروریسم.....	۱۵۴
گفتار نخست : گسترش عنوان مجرمانه محاربه.....	۱۵۵
الف - محاربه و شرایط اصلی آن.....	۱۵۶
۱- مفهوم محاربه.....	۱۵۶
۲- شرایط اصلی محاربه.....	۱۶۰
۲-۱- لزوم وجود قصد بر هم زدن امنیت عمومی.....	۱۶۰
۲-۲- لزوم به کارگیری اسلحه.....	۱۶۱
ب - بغی و مختصات آن.....	۱۶۳
ج - وجوه افتراق بغی و محاربه.....	۱۶۵
د- نارسائی‌های ناشی از این اختلاط در مواد قانونی.....	۱۶۶
گفتار دوم : توسعه جرم انگاری جرائم تروریستی.....	۱۶۸
در حقوق کیفری فرانسه.....	۱۶۸
الف - مفهوم تروریسم.....	۱۷۱

۱۷۱	۱- مفهوم کلی
۱۷۷	۲- مفهوم حقوقی
۱۸۲	ب - تحولات تقنینی
۱۸۶	۱- تحلیل جرائم تروریستی در قانون ۱۹۸۶
۱۸۹	۱-۱- بررسی قانون ۱۹۸۶ بر مبنای ضابطه عینی
۱۹۱	۱-۲- تحلیل قانون ۱۹۸۶ بر مبنای ضابطه ذهنی
۱۹۶	۲- جرائم تروریستی در قانون جزای ۱۹۹۴
۱۹۷	۲-۱- جرائم تروریستی ناشی از جرائم عمومی
۲۰۱	۲-۲- تروریسم زیست محیطی
۲۰۳	۳- جرم‌انگاری‌های نوین
۲۰۳	۳-۱- جرائم تروریستی به صورت شرکت در اجتماع بزهکاران
۲۰۴	۳-۲- حمایت مالی از اقدامات تروریستی
۲۰۵	۳-۳- عدم توجیه منابع مالی
۲۱۶	نتیجه بخش نخست
بخش دوم - آیین دادرسی افتراقی و پاسخ‌های کیفری ناظر بر جرائم علیه امنیت در سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه	
۲۱۹
فصل نخست: آیین دادرسی افتراقی ناظر بر جرایم علیه امنیت در سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه	
۲۲۳
۲۲۴	مبحث نخست: صلاحیت فراملی
۲۲۵	گفتار نخست: تعریف و مبنای صلاحیت واقعی
۲۲۵	الف - تعریف صلاحیت واقعی
۲۲۷	ب - مبنای صلاحیت واقعی
۲۲۹	گفتار دوم: شرایط اعمال صلاحیت واقعی
۲۳۱	الف - وقوع عمل مجرمانه خارج از قلمرو حاکمیت کشور
۲۳۲	ب - ارتکاب جرائم معین و مشخص
۲۳۳	ج - حضور مجرم در کشور
۲۳۶	مبحث دوم: دادگاه اختصاصی

- گفتار نخست : تعیین صلاحیت بر مبنای نوع جرم..... ۲۳۹
- گفتار دوم : تعیین صلاحیت بر مبنای نوع مجازات ۲۴۲
- گفتار سوم : تعیین صلاحیت بر مبنای شخصیت متهمین..... ۲۴۴
- الف : جرائم علیه امنیت ارتکاب یافته از سوی نظامیان ۲۴۴
- ب : جرائم علیه امنیت ارتکاب یافته از سوی روحانیان ۲۴۶
- ج : جرائم علیه امنیت ارتکاب یافته از سوی اطفال ۲۴۸
- مبحث سوم : تحدید یا گستره تضمینات دادرسی ۲۴۹
- گفتار نخست : گستره تضمینات دادرسی ۲۵۰
- الف : جرائم علیه امنیت و جرم سیاسی ۲۵۰
- ۱- پیشینه تاریخی ۲۵۱
- ۱-۱- حقوق ایران ۲۵۳
- ۱-۱-۱- ایران قدیم ۲۵۳
- ۱-۱-۲- دوران انقلاب مشروطه ۲۵۵
- ۱-۱-۳- دوران انقلاب اسلامی ۲۵۶
- ۱-۲- حقوق فرانسه ۲۵۹
- ۱-۲-۱- دوران قبل از انقلاب فرانسه ۲۵۹
- ۱-۲-۲- دوران پس از انقلاب فرانسه ۲۶۱
- ۲- مفهوم جرم سیاسی ۲۶۶
- ۳- تشخیص جرم سیاسی ۲۶۹
- ۳-۱- بینش‌ها و معیارها ۲۷۱
- ۳-۲- تأثیرات رویه قضایی ۲۷۳
- ب (لزوم حضور هیأت منصفه و دادرسی علنی ۲۷۸
- ۱- حضور هیأت منصفه ۲۷۸
- ۲- علنی بودن رسیدگی ۲۸۹
- گفتار دوم : تحدید تضمینات دادرسی ۲۹۳
- الف) افزایش مدت «تحت نظر» ۲۹۴
- ب (محدودیت مداخله وکیل در تحقیقات مقدماتی ۲۹۶
- ج) توسعه قلمرو «توقیف احتیاطی» ۲۹۸

- ۳۰۱..... (د) دادرسی در غیاب هیأت منصفه
- فصل دوم: پاسخ‌های کیفری ناظر بر جرائم علیه امنیت در سیاست جنایی تقنینی ایران
و فرانسه..... ۳۰۳
- ۳۰۴..... مبحث نخست: پاسخ‌های کیفری سرکوبگر
- ۳۰۴..... گفتار نخست: مجازات‌های اصلی
- ۳۰۵..... الف: مجازات‌های قابل اجرا بر اشخاص حقیقی
- ۳۰۵..... ۱- اعدام
- ۳۱۳..... ۲- حبس (کیفر سالب آزادی)
- ۳۲۰..... ۳- جزای نقدی
- ۳۲۱..... ب: کیفرهای قابل اجرا بر اشخاص حقوقی
- ۳۲۴..... گفتار دوم: مجازات‌های تکمیلی
- ۳۲۷..... الف) مجازات‌های تکمیلی اجباری
- ۳۲۸..... ب) مجازات‌های تکمیلی اختیاری
- ۳۲۹..... گفتار سوم: مجازات‌های تبعی
- ۳۳۱..... مبحث دوم: پاسخ‌های کیفری ارفاقی
- ۳۳۱..... گفتار نخست: اقدامات ارفاقی در راستای تعویق اجرای مجازات
- ۳۳۱..... الف- تعلیق اجرای مجازات
- ۳۳۴..... ۱- تعلیق ساده
- ۳۳۷..... ۲- تعلیق به همراه آزمایش
- ۳۳۹..... ۳- تعلیق همراه با الزام به کار عام المنفعه
- ۳۴۲..... ۴- تعویق اعلان مجازات
- ۳۴۳..... ب- آزادی مشروط
- ۳۴۷..... گفتار دوم: اقدامات ارفاقی در راستای زوال یا تخفیف مجازات
- ۳۴۷..... الف) معاذیر قانونی
- ۳۵۰..... ب) عفو
- ۳۵۴..... نتیجه بخش دوم

نتیجه گیری کلی و پیشنهادها	۳۵۷
الف- نتیجه گیری کلی	۳۵۷
ب - پیشنهادها	۳۶۴
کتابنامه	۳۶۷
الف - کتابها	۳۶۷
۱- فارسی	۳۶۷
۲- عربی	۳۷۳
۳- فرانسه	۳۷۶
ب - مقالات، نشریات و پایان نامهها	۳۷۸
۱- فارسی	۳۷۸
۲- فرانسه	۳۸۳

مقدمه

ظهور و رشد جنبش‌های ترجم‌مدار و مجرم‌مدار، توسعه روزافزون نهادهای غیر کیفری و نیز منطقه‌ای و جهانی شدن رویکردهای حقوق بشر، سیاست جنایی تقنینی کشورها را در حوزه‌های جرم‌انگاری اعمال مجرمانه، تدوین قواعد دادرسی و گزینش پاسخ‌های کیفری تحت تأثیر قرار داده است. از این رو امروزه در فرایند جرم‌انگاری، سخن از لزوم گزینشی می‌شود که می‌تواند از یک سو به یافتن اصول و ملاک‌های جرم‌انگاری کمک نماید و از سوی دیگر لزوم محاسبه هزینه‌های اقدام کیفری را به قانونگذار گوشزد نماید. این رویکرد با اعتقاد به لزوم تأمین حداکثر آزادی‌های فردی، اقدام به جرم‌انگاری را تنها بر مبنای اصول و ملاک‌های معرفی شده و یا از طریق محاسبه و سنجش منافع و هزینه‌های اقدام کیفری منطقی و مجاز می‌داند. بدیهی است که تحدید استفاده دولت از ابزار حقوق کیفری و افزایش سهم سازوکارهای غیر کیفری در امر مبارزه با بزهکاری نخستین و مهمترین نتیجه این رویکرد حداقلی به جرم‌انگاری اعمال مجرمانه خواهد بود. از این روست که امروزه تلاش می‌گردد تا در امر جرم‌انگاری، با ترسیم مرز مداخله دولت، از مداخله حداکثری آن در مسئله پاسخ‌دهی به اعمال ضد اجتماعی ممانعت به عمل آید و استفاده دولت از حقوق کیفری به مواردی محدود گردد که از دیگر نهادها و مراجع غیر رسمی نتوان در این زمینه بهره‌مند شد.

علاوه بر جرم‌انگاری، سیاست جنایی تقنینی دولت‌ها در زمینه نحوه تنظیم قواعد دادرسی و انتخاب ضمانت اجرای کتربلی نیز متأثر از مؤلفه‌هایی هم‌چون فضای سیاسی جامعه، آموزه‌های کیفری و نیز افکار عمومی داخلی جامعه بوده است. علاوه بر موارد یاد شده، نحوه تعامل کشورها با اسناد فراملی منطقه‌ای و بین‌المللی را نیز باید اساسی و مهم ارزیابی نمود. امروزه پذیرش منابع فراملی نیز از سوی دولت‌ها، اقتدار

آن‌ها را در تنظیم قواعد دادرسی سخت‌گیرانه و غیر عادلانه و یا اعمال مجازات‌های شدید غیر انسانی بسیار محدود نموده است. امضاء و تصویب مفاد اسناد بین‌المللی مهمی هم چون اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸ م)، میثاق حقوق سیاسی و مدنی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶ م) و کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک (۱۹۸۹ م) و نیز الحاق به برخی از اسناد مهم منطقه‌ای چون کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (۱۹۵۰ م)، کنوانسیون اروپایی پیشگیری از شکنجه و مجازات‌ها یا اعمال غیر انسانی یا تحقیرآمیز (۱۹۸۷ م) به همراه گسترش نهادهای نظارتی بر این اسناد مانند دیوان اروپایی حقوق بشر، کمیته حقوق بشر، کمیته اروپایی پیشگیری از شکنجه و مجازات‌های غیر انسانی و کمیته حقوق کودک، قواعد و تضمینات دادرسی و نیز انتخاب نوع و نحوه اجرای ضمانت اجراها را تحت نظارت و کنترل خود در آورده است.

با وجود مؤلفه‌های مذکور، نوع و شیوه جرم‌انگاری، نحوه تنظیم قواعد دادرسی و نیز کیفیت اولویت بخشی در انتخاب پاسخ‌های کیفری سرکوبگر و یا ارفاقی ناظر بر جرائم علیه امنیت، به طور کلی متفاوت با تحولات اساسی حاکم بر حقوق کیفری در دهه‌های اخیر بوده است. بسیار بیش از آن میزان که دولت‌ها در قلمرو مسائل شخصی و یا اخلاقی، به جهت رعایت آزادی‌های افراد اجتماع، استراتژی عقب نشینی و عدم مداخله را در پیش گرفته‌اند، در حوزه اعمال ضرر بار امنیتی، به خاطر ایجاد ثبات در نظم عمومی و حاکمیت سیاسی، به جرم‌انگاری حداکثری و توسعه طلب روی آورده‌اند. تشخیص و تبیین جلوه‌های جرم‌انگاری تهاجمی و روش‌های مورد استفاده در این راستا در قلمرو حقوق کیفری ماهوی ایران و فرانسه می‌تواند این مدعا را به اثبات نزدیک سازد.

در زمینه قواعد شکلی نیز تحولات و اصلاحات تقنینی در آئین دادرسی کشورها در راستای گسترش تضمینات دادرسی نسبت به مرتکبین جرائم علیه امنیت نبوده است. به موازات آن که در دهه‌های اخیر، بسیاری دولت‌ها سیاست گستره تضمینات دادرسی را نسبت به مرتکبین جرائم غیر امنیتی اعمال نموده‌اند، به روش‌های متفاوت، زمینه تحدید تضمینات دادرسی نسبت به مرتکبین جرائم علیه امنیت در همین دولت‌ها فراهم شده است. در راستای این سیاست است که با توجه به اعمال روش‌های متفاوت دولت‌ها در این زمینه، مجرمین سیاسی از طریق ایجاد ابهام تقنینی در مفهوم نظری بزه سیاسی از تضمینات ویژه خود محروم شده‌اند. با این رویکرد، نگاه ویژه قانونگذاران به مرتکبین

جرایم امنیتی علاوه بر آن که زمینه ایجاد نوعی آئین دادرسی افتراقی را نسبت به آنها فراهم نموده، موارد عدول از برخی اصول مهم و پایه‌ای آئین دادرسی کیفری را نیز گسترش داده است.

آموزه‌های جنبش تعدیل کیفرها مبنی بر تقلیل مجازات قانونی، اعمال کیفرهای جایگزین و یا تغییر در نحوه اجرای مجازات نیز در مورد مرتکبین جرایم علیه امنیت، کمتر به اجرا درآمده است. علی‌رغم حذف کیفرهای بدنی در قوانین بسیاری از کشورها در دهه‌های اخیر، هنوز شدیدترین مجازات‌های موجود در زندان‌های کیفری دولت‌ها، به واکنش‌دهی علیه ارتکاب جرایم علیه امنیت اختصاص دارد.

انگیزه آموزش و درک جلوه‌های ویژه جرایم علیه امنیت در سه حوزه مهم جرم‌انگاری، آئین دادرسی و واکنش‌های کیفری، زمینه نخست برای انجام چنین تحقیقی را به صورت تطبیقی فراهم ساخت. حقوق کیفری ایران و فرانسه که دارای دو نوع منبع قانونگذاری متفاوت می‌باشند به عنوان بستر کشف این جلوه‌های خاص مورد استفاده قرار خواهند گرفت. تکیه یکی بر داده‌های وحیانی و دیگری بر استحسانات عقلی و عدالت و انصاف نیز می‌تواند به عنوان یک مؤلفه مهم، محتوای حقوق کیفری این دو کشور را تا حدود زیادی متفاوت نماید.

مطالب این کتاب در قالب دو بخش کلی تنظیم شده است. بخش نخست با عنوان «جرم‌انگاری حداکثری ناظر بر جرایم علیه امنیت در سیاست جنایی تقنینی ایران و فرانسه» دارای سه فصل می‌باشد. فصل نخست به بررسی واژه شناسی تحقیق و نیز تحولات حقوق کیفری ایران و فرانسه در زمینه جرایم علیه امنیت اختصاص یافته است. در بازشناسی واژه‌های اصلی تحقیق (سیاست جنایی، امنیت و جرایم علیه امنیت) توضیح داده شده که چگونه اصطلاحات مزبور در طول سده‌های اخیر کاملاً متحول شده‌اند. تحول‌پذیری معیار تحقق جرایم علیه امنیت در ادوار گوناگون تاریخی حقوق ایران و فرانسه نیز نتیجه مطالعه تحولات سیاست کیفری ایران و فرانسه در این زمینه بوده است. در فصل دوم نیز به یکی از جلوه‌های مهم جرم‌انگاری حداکثری ناظر بر جرایم علیه امنیت با عنوان «توسعه جرم‌انگاری به اندیشه مجرمانه و اعمال مقدماتی» پرداخته شده و رویکردهای متفاوت حقوق کیفری ایران و فرانسه در زمینه بزه تبانی و نیز جرم‌انگاری برخی اعمال مقدماتی تشریح شده است.

فصل سوم از این بخش نیز با تکیه بر تحولات تقنینی برخی از جرایم مهم علیه امنیت مانند جاسوسی و خیانت به کشور و محاربه و تروریسم، اعمال روش‌های

زمینه‌ساز توسعه جرم انگاری در حقوق کیفری این دو کشور معرفی شده‌اند. از این رو در ارتباط با مصادیق، ارکان و شرایط مربوط به بزه جاسوسی تلاش بر آن بوده تا چگونگی تأثیرات مفاهیم جدید «منافع اساسی ملت» و نیز جرم انگاری‌های نوین مطرح شده از سوی قانون جزای جدید فرانسه بر گسترش دامنه جرم انگاری این جرم تشریح شود. شیوه‌های مختلف توسعه جرم انگاری جرائم محاربه و تروریسم در حقوق کیفری ایران و فرانسه نیز در این فصل مطرح شده است. از این رو در زمینه بزه محاربه، خروج قانونگذار از محدوده فقهی آن و در ارتباط با جرائم تروریستی، پذیرش جرم انگاری‌های جدید از سوی قانونگذار فرانسه بعد از تصویب قانون جدید جزایی، به عنوان مهمترین عوامل توسعه ساز جرم انگاری این جرائم مورد مطالعه قرار گرفته است. علاوه بر این، در پایان بخش نخست به تبیین تأثیر نوع و شیوه قانونگذاری بر توسعه عناوین مجرمانه در عمل نیز پرداخته شده است.

بخش دوم این کتاب به مطالعه «آئین دادرسی افتراقی و پاسخ‌های کیفری ناظر بر جرائم علیه امنیت» اختصاص یافته است. از این رو در فصل نخست به جلوه‌های ویژه دادرسی ناظر بر جرائم علیه امنیت در حقوق ایران و فرانسه پرداخته شده و مباحثی چون صلاحیت فراملی، دادگاه اختصاصی و قلمرو تضمینات دادرسی در همین راستا مطرح شده‌اند. فصل دوم از این بخش نیز به بررسی پاسخ‌های کیفری جرائم علیه امنیت اختصاص یافته و بر اساس آن از یک سو پاسخ‌های کیفری سرکوبگر و از سوی دیگر پاسخ‌های کیفری ارفاق‌آمیز مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفته‌اند.

بی انصافی است که از دوستان فرهیخته جناب آقایان ادیب، رضوی فرد، محمدی به خاطر تهیه منابع خارجی این کتاب قدردانی نشود. علاوه بر این از آقایان مجید ادیب و ابوالفضل سهیلی که به ترتیب در امر ویراستاری و تایپ این اثر کمک شایان نموده‌اند نیز سپاسگزاری می‌شود. مؤلف در راستای رفع ایرادات و غنای بیشتر این کتاب منتظر راهنمایی‌های استادان محترم و علاقمندان مباحث حقوقی خواهد ماند.

سید محمود مجیدی

زمستان ۸۵